

**TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLER ve ÇEVRE SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDEKİ
SORUMLULUKLARI, ROLLERİ ve ÖNEMİ**
LOCAL GOVERNMENTS IN TURKEY AND THE IMPORTANCE RESPONSIBILITIES AND
ROLE OF SOLUTIONS OF ENVIRONMENT PROBLEMS

Hüseyin ÇİFTÇİOĞLU¹
Ahmet Hamdi AYDIN²

ÖZET

Dünya'da ekolojik dengenin tahrip olması ve özellikle gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere kirlilik ihracı ve tüketimden beslenen kapitalist ekonomik düzenin devamını temin eden teknoloji transferleri, çevre sorunlarını global ölçekte sınırları aşan, yerelden ulusala ve uluslararası boyutlara doğru taşınan bir sorun haline getirmiştir. Günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan hızlı nüfus artışı ve buna bağlı olarak yaşanan bilinçsiz tüketim ve israf kültürü, çevresel değerlerin bilinçsizce tahribi ve kirlenmesi, yaşanan toplumsal dönüşüm ve değişimler, meydana gelen hızlı teknolojik değişim gibi faktörler çevre sorunlarının başlıca nedenlerini oluşturmaktadır. Yaşanan bu çevresel sorunların insanlığın ortak geleceğini tehdit eder boyutlara ulaşması gerek küresel, gerek ulusal ve gerekse de yerel ölçekte çevre sorunları ve bu sorunların çözümüne daha fazla önem verilmesi ve odaklanması olgusunu da beraberinde getirmiştir. Tüm Dünya'da olduğu gibi, Türkiye'de de çevresel zenginliklerin korunması, çevre sorunlarının çözülebilmesi ve daha yaşanabilir bir çevrenin temin edilmesinde, merkezi yönetimle birlikte yerel yönetimlerinde çok önemli yetki, görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Yürürlükteki mevzuat irdelendiğinde, gerek 2872 sayılı çevre kanununda ve bu kanunun uygulanmasına yönelik çıkarılan yönetmeliklerde ve gerekse 5393 sayılı belediye kanunu ve 5216 sayılı büyükşehir belediye kanunlarında özellikle belediyelere çevre sorunlarının çözümüne yönelik önemli yetki, görev ve sorumlulukların yüklendiği görülmektedir. Ancak diğer hizmet alanlarında olduğu gibi çevre sorunları ile mücadelede de yerel yönetimlerin ve belediyelerin, etkin ve verimli olabilmeleri, mali ve idari açıdan güçlü olmalarına bağlıdır.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Çevre Sorunları, Küreselleşme, Yerel Yönetimler, Çevre Yönetimi,

ABSTRACT

The destruction of the ecological balance in the world and the transfer of pollution to the developing countries, especially the developed countries, and the continuation of the capitalist economic order fed by consumption, have made the environmental problems a problem that has crossed borders on a global scale and moved from local to national and international dimensions. Factors such as the rapid population growth in the developing countries and the unconscious consumption and waste culture, the unconscious destruction and environmental pollution, the social transformation and changes, the rapid technological change are the main causes of the environmental problems. These environmental problems, which threaten the common future of humanity, have brought the issue of environmental problems at the global, national and local level and the importance of giving more importance to the solution of these problems. As in all the world, the environmental protection of wealth in Turkey in ensuring the environmental problems can be solved and a more livable environment, very significant powers with the central government and the local government, there are duties and responsibilities. When the current legislation is examined, it is seen that in the environmental law numbered 2872 and in the regulations issued for the implementation of this law and also in the municipal law no. However, as in other service areas, local governments and municipalities should be able to be efficient and efficient in their struggle against environmental problems and they are financially and administratively strong.

Keywords: Environment, Environmental Issues, Globalization, Local Government, Environmental Management

¹ Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, SBE, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, hciftcioglu@ksu.edu.tr

² Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, Prof. Dr., ahaydin@ksu.edu.tr

1. GİRİŞ

Yerel yönetimler belirli bir bölgede yaşayan halkın müşterek ve mahalli ihtiyaçlarını karşılayan kamu otoriteleridir. Nitekim bu husus 1982 Anayasasının 127. Maddesinde de şu şekilde ifade edilmiştir: "Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir." Şüphesiz anılan maddede ifade edilen mahalli ve müşterek ihtiyaçlar arasında, katı ve sıvı atıkların toplanması ve bertarafı, atık suların arıtılması, hava kirliliğinin önlenmesine yönelik tedbirlerin alınması ve gürültü kirliliğinin önlenmesi gibi çevreye ilişkin ihtiyaçlara yönelik hizmetlerde yer almaktadır.

Çevre sorunlarının öncelikle yerelde ortaya çıkması ve yayılma ihtimali taşınması, bu noktada yerel yönetimlerin ve özellikle belediyelerin önemini daha da arttırmaktadır. Çevre kirliliğinin sınır tanımaması nedeniyle çevrenin korunması ve iyileştirilmesi öncelikle sorunun kaynağında çözülmesini zorunlu kılmakta ve bu noktada yerel yönetimlere çok önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Özellikle, 1992'de yapılan Birleşmiş Milletler Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda kalkınmanın çevresel yönden sürdürülebilir olması için kabul edilen Gündem 21, çevresel zenginliklerin korunması ve yönetimini ön görmekte ve bu bağlamda Gündem 21'in oluşturulması ve uygulanması sorumluluğu yerel yönetimlere verilmektedir.

Çevre sorunlarının en önemli özelliği çıkış noktasının yerel nitelikli olmasıdır. Bu itibarla çevre sorunlarının çözümlenmesinde yerel yönetimlere çok önemli rol ve sorumluluklar düşmektedir. Bu çalışmada öncelikle genel olarak çevre kavramı ve çevre sorunlarına değinilecek daha sonra Dünya'da çevre bilincinin gelişmesi ve sürdürülebilir kalkınma kavramları üzerinde durulacak ve Türkiye'de çevre sorunları ve bu sorunların çözümüne yönelik yasal düzenlemeler bağlamında çevre sorunlarının çözümünde yerel yönetimlerin yetki ve sorumlulukları ve nasıl daha etkili olabileceklerine dair çözüm önerileri tartışılacaktır.

2. ÇEVRE VE ÇEVRE SORUNLARI

Çevre kavramı Türkçe bir sözcük olarak, ortam, kenar, etraf, civar, mıntıka, bölge, durum veya çember gibi anlamlara gelmektedir. Çevirmek sınırlarını çizmek; çevrelemek, içine almak, kuşatmak, sarmak, sınırlamaktır. Çevre kavramı, esas olarak Biyoloji bilimine ait bir kavramdır ve ekolojik kökenlidir. Canlının çevreye uyum davranışı olarak incelenmiş, oradan insan çevresi olarak diğer sosyal bilimlere de yayılmıştır. Tüm canlıların yaşamak için çevreye ihtiyacı vardır. Çevre canlılar için en dar anlamda, buldukları, yaşadıkları ortamdır. En geniş anlamda ise çevre, hayat için uygun şartların var olduğu canlı küre olarak tanımlanabilir (Kaypak, 2011:6).

Çevre, tüm canlı varlıkların yaşadığı ve geliştiği yer ve aynı zamanda hayati fonksiyonlarının bağlı olduğu dış ortamlar olarak ta tanımlanmaktadır. Çevre, belirtilen canlı organizmalar ile karşılıklı etkileşim içindedir. Canlı türleri, çevresel şartlardan etkilendikleri gibi, onları etkilemektedir de (Erdem, 2015: 18).

Çevre, çevre sorunlarının önem kazandığı 1970'li yıllardan günümüze en sık kullanılan kavramlardan biri olagelmıştır. Çevre sözcüğünün, bakış açısına göre, dar ve geniş sayılabilecek farklı anlamları vardır. Dar anlamda çevreden, canlıların hayatlarını idame ettirdikleri vasat anlaşılmaktadır (Keleş, 2013: 23). Geniş anlamda ise çevre, evrensel değerler bütünü olarak ifade edilebilir. Bitki ve hayvan toplulukları, cansız varlıklar, insanın tarih boyunca meydana getirdiği uygarlık ve bunun ürünleri tüm insanların ortak varlığıdır (Keleş - Hamamcı, 1997: 22).

Çevre, insanın veya herhangi bir canlının yaşadığı ortam olarak da tanımlanabilir. Bu da toprak, su ve hava küre olarak üç geniş ortamı ifade eder (Özey, 2009: 4). Çevre kavramı konusunda, bütün disiplinlerin üzerinde anlaşıldığı bir tanım bulmak güçtür (Turgut Yılmaz,2012: 1). Bununla beraber literatürde yapılmış tanımlar birbirini tamamlar niteliktedir. Günümüzde çevre sorunları olarak algılanan boyutlardaki çevreyi tanımlamaya yetmeyen birçok tanımın varlığına işaret eden Görmez'e göre (2010: 4), çevre kavramının en isabetli tanımlarından biri "Canlı varlıkların hayati bağlarla bağlı oldukları, etkilendikleri ve etkilendikleri mekân birimlerine o canlının veya canlılar topluluğunun yaşam ortamı veya çevre denir" şeklinde ifade edilen tanımlamadır.

Ekolojistlere göre ise çevre, temiz hava ve sudan gıdaya kadar, hayatın devamı için gerekli temel ihtiyaçların yanı sıra, endüstriyel ekonomilerde kullanılan doğal kaynakların kaynağıdır (Dunlap - Jorgenson, 2012: 1).

Bugün dünyamızın ve insanlığın yüz yüze bulunduğu sorunların başında doğanın ve çevrenin kirlenmesi gelmektedir. İnsanoğlu çağlar boyunca yaşama ve ayakta kalma mücadelesi verirken, diğer canlılar gibi tabiatı ve doğal kaynakları olduğu gibi kabul etmemiş, hayat şartlarını her geçen gün iyileştirme doğrultusunda, doğayı ve kendisini sürekli değiştirme başarısını göstermiştir. Bu değişimleri gerçekleştirirken bilerek veya bilmeyerek doğal kaynaklara, diğer canlılara ve kendisine zararlı olacak kirlenmelere sebep olmuştur (Yılmaz vd., 2005: 15).

Doğa-insan ilişkileri genel olarak arkaik toplumlar, siyasal toplumlar ve modern toplumlar olarak üç grup altında toplanmaktadır. Modern toplum, yaygın kentleşme, ileri teknoloji ve sanayileşme ile birlikte diğer toplumsal yapılardan önemli şekilde ayrılmaktadır. Liberal bir toplumsal modeli ifade eden bu yapının en önemli farkı, modern tekniklerin kullanımıyla üretimde ve tüketimde büyük bir artışın sağlanmasıdır. Ancak bu tüketim artışı, doğanın üretim kapasitesini dikkate almayan bir noktaya ulaşmıştır. Bugün hava, toprak, su gibi çevre değerlerinde yaşanan kirlilik bu anlayışı açık bir şekilde ortaya koymaktadır (Çoban - Kılıç, 2009: 118).

Sanayileşme ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak üretimin ve tüketimin hızla artması sonucu; doğal kaynaklar tükenmeye başlamış, doğanın kendi kendini yenileme niteliği azalarak doğal çevre büyük ölçüde zarar görmüştür. Küresel ısınma, ozon tabakasının incilmesi, hayvan ve bitki türlerinin çeşitliliğinin giderek yok olması, hava, su ve toprak kirliliğinin yaygınlaşmasının olumsuz sonuçlarının gözlemlenmesi ve bu çevresel sorunların devasa bir boyut kazanması tüm toplumlarda çözüm arayışlarını da beraberinde getirmiştir (Kırlıoğlu - Zeytin,2015:754).

3. DÜNYA'DA ve TÜRKİYE'DE ÇEVRESEL FARKINDALIĞIN GELİŞMESİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR ÇEVRE İÇİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilirlik konusu günümüzde gerek teorik alanda, gerekse de politika uygulamalarında gündemde olan önemli konulardan birini oluşturmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilirlik konusunun çevre, ekonomi ve sosyal boyutuyla geniş bir alanı kapsayan disiplinler arası yapısı ve aynı zamanda çözüm vizyonu ile gelen pragmatik ve politik tarafları bulunmaktadır. Dünyanın gündeminde sürdürülebilirlik kapsamında önemli çevre sorunları yer almaktadır. Bu önemli çevre sorunları "biyokütle kullanımı (biomass appropriation), iklim değişimi, ozon tabakasının incilmesi ve atmosferin korunması, toprak aşınımı ve çölleşme, bio çeşitliliğin tahribatı, ormansızlaşma ve enerji sorunu" olarak sıralanabilir (Tutulmaz, 2012: 601-603).

Dünya üzerinde hayatın sürekliliğini sağlayan hava, su ve toprak gibi doğal kaynaklar ürkütücü boyutlarda kirlenmekte veya tükenmektedir. Nüfus hızlı biçimde artmakta ve besin temini için gerekli tarım arazileri, ekolojik dengenin sigortası olan ormanlar ve ana biyolojik sistemler giderek yok olmaktadır. Gelecek kuşakları tehdit eden zehirli gaz ve atıklar tüm dünyada hızla artmaktadır. İklim değişikliğini doğuran nedenler, ozon tabakasını delecek ve birçok kara parçasını sular altında bırakacak seviyeye getirmiştir. Öncelikle yaşanan tüm bu sorunların yalnızca "teknik" bir sorun olmadığı bundan öte, daha büyük çaplı "toplumsal" sorunların bir boyutu olduğunu söylemek mümkündür (Karaca, 2007: 1). İnsanların yaşanan çevre sorunları karşısında duyarsız kalmaları ve doğaya karşı bilinçsiz davranışlarını sürdürmelerinin, çevre sorunlarının bugünkü duruma gelmesinde en önemli etken olduğu söylenebilir (Karataş,2014: 425).

Bilim adamları, Dünya'nın ikliminin hızla değiştiğini ifade etmektedir. Ortalama küresel yüzey sıcaklığı, Sanayi Devrimi'nden bu yana yaklaşık 0.6 ila 0.9 santigrat derece arasında artmıştır ABD gibi sanayileşmiş ülkelerde sıcaklık artışı 1970'lerden bu yana genel ortalamasının iki katına çıkmıştır (Legget, 2007: 11).

Dünya nüfusundaki artışa paralel olarak toplumsal talep artmakta ve çeşitlenmektedir. Bu gelişim sürecine teknolojinin sunmuş olduğu yeni imkanlar ve kullanım çeşitliliği eklenince tabiat-insan

dengesi, tabiat aleyhine bozulmakta, tabiatın kendisini koruma ve yenileme imkanı güçleşmektedir. Sınır aşan ve tüm Dünyayı ilgilendiren bir boyuta gelen çevre sorunları, global bir sorun alanı olarak algılanmakta ve çözüm için devletlerin uluslararası işbirliğinin gereğine vurgu yapılmaktadır (Kızılboğa - Batal 2012: 192).

Dünya nüfusunun 9 milyara doğru yaklaştığı bir dönemde artan tarım alanlarının ve su kaynaklarının, sanayileşmenin ve kentleşmenin etkilerinden korunması yönünde son yıllarda önemli gelişmeler meydana gelmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın ilkeleri, siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda kendisini göstermeye başlamıştır. Hem kentsel alanda hem de kırsal alanda mekânın yaşamsal alanı olumlu yönde etkilemesinin devamının temini için arıtma ve ayrıştırma sistemlerinin kurulması gibi önlemler alınmaktadır (Çoban - Kılıç, 2009: 118).

Çevre sorunlarının kaynağı niteliğinde sayılabilecek pek çok neden bulunmaktadır. İnsanların zorunlu (kömür, kâğıt, enerji) ya da isteğe bağlı (lüks eşyalar, araba, çevreye zarar veren kişisel bakım ürünleri) tüketim ürünlerini bilinçsizce kullanması, doğal afetler, düzensiz yerleşme, yığılma ve birikme gibi kentleşme olgusunun ortaya çıkardığı olumsuz yönleri, küçük yerleşim yerlerinde halkın geri dönüşümlü kullanmadığı doğal kaynaklar (ormanların yakacak temini için tahribi ve hayvanların otlatılması gibi), teknolojik gelişmelerin neden olduğu hava, su ve gürültü kirlilikleri, katı atıklar ve çöp gibi daha birçok neden çevre sorunlarının temelinde yatan problemleri oluşturmaktadır (Erdem, 2015: 19).

Ülkeler arasında bazı farklılıklar olmakla birlikte son yıllarda çevresel değerlerin korunması, en çok tartışılan konulardan birisi haline gelmiştir. Bu tartışmalar insanların çevreye olan duyarlılıklarını artırmakta ve siyasal alanda da yeni gelişmeleri meydana getirmektedir. Özellikle seçimlerle iktidara gelen yönetim birimleri çevreye yönelik toplumsal ihtiyaçları karşılamak amacıyla yeni politikalar geliştirmek zorundadırlar. İç ve dış dinamiklerin etkisiyle çevresel duyarlılığın arttığı ülkelerde siyasal örgütlenmelerde de hızlı artışlar görülmektedir (Çoban - Kılıç, 2009: 119).

II. Dünya Savaşı sonrası başlayan kalkınma girişimleri birçok ülkeyi ekonomik bakımdan gelişmiş-gelişmemiş statüsüne sokarken, aynı zamanda dünya için de tehdit oluşturacak birçok çevresel sorun üretmiştir. Başlangıçta kalkınma adına mazur görülen bu sorunlar, yerel olmaktan çıkıp giderek bölgesel ve daha sonra da küresel hale gelmiş; dolayısı ile kalkınma ve doğa arasında denge arayışlarını da beraberinde getirmiştir (Kaypak,2011: 19-20).

1960'lı yıllarda çevreye verilen tahribatın boyutlarının anlaşılmaya başlanması ile hız kazanan çevre ve ekoloji hareketi, 1970'lerde uluslararası boyuta ulaşmış, 1983 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun kurulmasına zemin hazırlamıştır. İlerleyen süreçte, çevre sorunlarına çözüm üretmenin ön plana çıktığı uluslararası alanlarda, çevrenin kalkınma ile ilişkisinin kurulduğu ve sürdürülebilir kalkınma kavramının tanımlandığı 1987 Brundtland Raporu yayınlanmıştır. 1987'de bu komisyon tarafından düzenlenen Ortak Geleceğimiz raporuyla geliştirilen sürdürülebilir kalkınma kavramı, 1992'de Gündem 21 ve Rio de Janeiro'da Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Zirvesi ile birlikte, kalkınma anlayışında önde gelen kavramlardan biri durumuna gelmiştir. Çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusunun ilk kez tartışıldığı BM Konferansı ise, 113 ülkenin katılımı ile Haziran 1972'de Stockholm'da düzenlenmiştir. Bu uluslararası konferans, çevresel sorunların küresel boyutu ve kapsamı bakımından bir dönüm noktası olmuş; ekonomik ve sosyal gelişmenin çevre ile bağlantısını vurgulayan ilkelerin geliştirilmesi ile birçok ülkenin çevre politikalarını etkilemiştir (Özmehmet, 2008: 5-6).

Stockholm Konferansı'nda Kuzey ülkeleri endüstriyel kirlenme, çevre koruma, nüfus artışına dikkati çekerken, güney ülkeleri ise daha çok kalkınma ile ilgili endişelerini dile getirmişler ve ekonomik büyüme ve endüstrileşmenin faydalarının fakir ülkelere katkısının olmadığını belirtmişlerdir. Küresel çevre sorunlarının çözümünde sorumluluğun da eşit paylaşılması gerektiğini belirtmektedirler. Birçok Güney ülke delegesi, küresel kapitalizmin yoksulluğun temel nedeni olduğunu "yoksulluğun kirliliği" deyimiyle ifade etmişlerdir. Küresel ekonomik reformların kirlenen yoksulluğun çözümüne yardım edeceğini de deklare etmişlerdir. Sonunda, konferans delegeleri tüm küresel çevreyi korumak

için güney ülkelerinin ekonomik kalkınma arzusu ile çevreyi koruma ihtiyacı arasında bir uzlaştırma sağlamak için çalışmışlardır (Dauvergne, 2005: 376).

Çevrenin uluslararası düzeyde korunmasına yönelik olarak 1992’de Brezilya’nın Rio de Janeiro kentinde düzenlenen Rio Konferansı, gerek içerik gerekse de katılım bakımından 20. yüzyılın en önemli çevre toplantısıdır. Konferansın sonunda, beş metin kabul edilmiştir. Bunlar, “Rio Bildirgesi, Gündem 21, Ormancılık Prensipleri, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi”dir. Rio Konferansı’nın en önemli sonuçlarından biri de, yukarıda belirttiğimiz beş dokümanda gelişme politikalarının sürdürülebilir kalkınma ilkesine dayanması gerektiğinin açık bir şekilde belirtilmesi olmuştur (Güneş, 2012: 87).

Avrupa Birliği’nde de, üye devletlerin çevre politikalarını ve uygulamalarını ortak bir seviyeye yükseltmek amacıyla çevre sorunlarına baştan beri yakın bir ilgi gösterilmiştir. Eski adıyla Ortak Pazar, baştan beri bir ekonomik gelişme ve bütünleşme olarak görülmüş olduğundan, kimi zaman çevre karşıtı bir kurum olabileceği sanılmıştır. Oysa kurucu antlaşması olan 1957 tarihli Roma Antlaşması’ndan başlayarak bütün kurucu hukuk belgeleri gözden geçirildiğinde açıkça görülmektedir ki, Avrupa Birliği’nin çevreye olan ilgisi tam ve tutarlıdır. O kadar ki, Avrupa Birliği Rio belgelerini imzalayan ve Kyoto Protokolü konusunda kesin tavır almış olan tek uluslararası kuruluştur (Keleş, 2013: 143).

Rio Konferansı’nın öngördüğü hedeflerin hayata geçirilmesinde yaşanan aksaklıklar, 2002 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti’nin Johannesburg kentinde düzenlenen “Birleşmiş Milletler Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi”nin de ana gündem maddesini oluşturmuştur. 21. yüzyılın ilk küresel çevre konferansı olan Johannesburg Zirvesi’nin temel amacı, Rio Konferansı sonrasında yaşanan gelişmelerin ve uygulamaların değerlendirmesiydi. Bu bağlamda Johannesburg Zirvesi’nde, Rio Konferansı ile kabul edilen fakat önceki dönemlerde hayata geçirilemeyen antlaşmaların uygulanabilmesi için gerekli olan tedbirlerin belirlenerek, sürdürülebilir kalkınmanın küresel düzeyde gerçekleştirilmesine ilişkin yeni meselelerin tartışılması hedeflenmiştir (Güneş, 2012: 88).

Türkiye’de de sürdürülebilirlik uygulamaları, çevre ve ekolojik duyarlılık anlayışları toplumda gün geçtikçe gelişmektedir. Türkiye’de çevre konusuna olan ilgi 1970’li yıllara dayanmaktadır. 1978 yılında, çevre ile ilgili ulusal ve uluslararası faaliyetlerle ilgilenmek üzere, Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı’nın kurulmasıyla devlet politikasında yerini almıştır (Özmehmet, 2008: 16).

Türkiye, özellikle Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında, sürdürülebilir kalkınma politikalarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir. Ayrıca son yıllardaki 5 yıllık kalkınma planlarında, politikaların sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde oluşturulmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. Türkiye, 1996 yılında Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesini ve 2004 yılında da BM iklim değişikliği çerçeve sözleşmesini imzalamıştır. Ayrıca 2004 yılında Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu kurulmuştur (Çepik, 2015:9-10).

4. TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİMLER ve ÇEVRE SORUNLARI

Yerel yönetimler, bütün ülkelerde kamu yönetimi sisteminin önemli ve vazgeçilmez birimleridir. Bu birimler; bir taraftan yerel halkın günlük ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik, temizlik, kanalizasyon, çöp toplama, ulaşım gibi hizmetleri sunarlar, diğer taraftan ülke kalkınması için büyük öneme sahip olan eğitim, sağlık ve altyapı gibi pek çok önemli görevi de yerine getirmektedirler. Hızlı kentleşme, nüfus artışı ve göç sonucu kentli nüfusun artan hizmet taleplerinin yanı sıra teknolojik gelişme ile ortaya çıkan yeni hizmet talepleri de yerel yönetimlerce karşılanmaktadır. Bu durum, yerel yönetimlerin önemini her geçen gün artırmaktadır (Ulusoy - Akdemir, 2009: 260). Yerel yönetimler, merkezi yönetimden farklı olarak, yerel hayata, yerel düzeydeki sorun ve ihtiyaçların kaynağına yakın olma üstünlüğüne sahiptir. Yerel yönetimleri, merkezi yönetimin ülkenin her alanına ulaşan hizmet eli olarak değerlendirenler de vardır. Bu, yerel yöntemlerin özerkliğinin göz ardı edilmesine, bağımlılığının artmasına neden olabilecek bir yaklaşımdır. Doğanın bütünlüğü ilkesi gereğince, dünyanın bir noktasındaki çevre sorununun etkileri bütün dünyaya yayılabilir. Bununla birlikte, çevre sorunlarının en belirgin özelliği, tehlikenin ortaya çıktığı yere özgü olmalarıdır. Yerel düzeyde ortaya çıkan çevre sorunları, etkileşim yoluyla öteki ekosistemleri de etkilemektedir. Yerel yönetimlerin sorunların kaynağında yer almaları,

onları sorunların önlenmesi ve çözülmesi noktasında sorumlu kılmaktadır. En etkili çözümün, sorunun kaynağına en yakın kuruluşlarca gerçekleştirileceği açıktır (Geray,1998: 57).

Türkiye’de, 1982 Anayasasında düzenlenen üç çeşit yerel yönetim birimi vardır, bunlar Köy, Belediye ve İl Özel İdaresidir. Bunların sayıları değiştirilemez. Ancak bu çeşit yerel yönetimin ihtiyaçları karşılayamayacağından hareketle, 1982 Anayasası (m.127/3), “Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir” iznini vermek gereğini duymuştur. Yasa koyucu, bu konuda Büyükşehir Belediyesi adında yeni bir belediye tipi benimsemiştir. Fakat bu tip belediyeler, bir metropol yönetimi olup, yeni bir yerel yönetim değildir. Kamu tüzel kişiliğine sahip, serbest hareket eden ve kararlar alan, ancak idari vesayet yoluyla devletin gözetimi altındaki kuruluşlardır. 10 Temmuz 2004 kabul tarih ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nun 3/a maddesi ile yerel yönetimlere idari ve mali özerklik tanınmıştır. Daha sonra Anayasa’ya aykırı bulunarak iptal edilen 5272 sayılı kanunun yerine çıkarılan 03.07.2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu ile belediyelere; ayrıca TBMM’ye 3/a maddesi dolayısıyla da iade edilen 24.6.2004 kabul tarih ve 5197 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu sonrasında yine 22/2/2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 3/a maddesi ile İl Özel İdarelerine idari ve mali özerklik tanınmıştır (Baykal, 2010: 486). Anılan bu üç yerel yönetim biriminin de çevre konusunda mevzuattan kaynaklanan yetkileri bulunmakla birlikte bunlar içerisinde özellikle belediyelerin gerek 2872 sayılı çevre kanunu ve gerekse de 5393 ve 5216 sayılı yasalardan kaynaklanan çevre ile ilgili çok geniş yetki ve sorumlulukları bulunmaktadır.

Çevre sorunu olarak değerlendirilen olgular hem birer sonuç hem de dinamik birer süreçtir. Zamana, yere ve coğrafyaya göre farklılık gösterebilen sorunların etkinlik düzeylerinin doğru saptanabilmesi için öncelikle nedenlerin Türkiye’de Çevre Sorunlarının Çözümünde Yerel Yönetimlerin Rolünün ortaya konulması gerekmektedir (Mutlu, 2002: 36).

Yerel yönetimler, belirli bir coğrafi alanda yaşayan yerel topluluğun ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan, karar organları yerel halkça seçilen, görev ve yetkileri yasalarla belirlenen, özel gelirleri ve bütçesi olan ve kendine özgü örgüt yapısı ve personeli bulunan kamu tüzel kişileridir. Bu nitelikleriyle yerel yönetimler demokratik yönetim yapısının temel unsurlarından birisini oluşturmakta ve sosyolojik etkenlerin yanı sıra, özellikle yerel kamusal hizmetlerin sunumunda etkinliği ve verimliliği artırmak amacıyla hemen her toplumda bu yönetimlere yer verilmektedir (Urhan, 2008: 85).

Çevre sorunları, insanın yaşamla ilgili etkinliklerinden kaynaklanmaktadır. Yerel yönetimlerin görev ve sorumlulukları, daha da önemlisi temel varlık nedenleri, insan yaşamı ve insan yaşamının kalitesinin iyileştirilmesiyle ilgilidir. Bu yüzden yerel yönetimler dışarıda bırakılarak çevrenin korunması ve iyileştirilmesi olanaklı değildir (Geray, 1998: 64). 1970’li yıllardan itibaren çevre sorunlarının sınır aşan hale gelmesi, sorunlara ortak çözüm arayışlarının hızlanması sonucunu doğurmuştur. Çevre sorunları, sorunların azaltılmasında temel strateji olarak kabul edilen sürdürülebilir kalkınma politikaları ile birlikte uluslararası gündemin ana maddeleri arasına girmeye başlamıştır. 1987 tarihli Brundtland Raporu ile ortaya çıkan sürdürülebilir kalkınma fikri, 21 yüzyıl için öngörülen politikaların temel dayanaklarından birini oluşturmaktadır. 1992 tarihinde Brezilya’nın Rio kentinde düzenlenen BM Dünya Zirvesi sonunda kabul edilen Gündem 21 belgesi ise sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin politik uygulamaları açısından yol gösterici niteliktedir. Belgede sürdürülebilir politikaların yürütülmesinde, yerel yönetimler temel aktörlerden biri olarak kabul edilmiştir. Yerel yönetimlerin, bu politikaların uygulanmasında katılımı arttıracak ve çeşitlendirecek mekanizmaları içeren Yerel Gündem 21 (YG21) hedeflerini oluşturmaları öngörüsü dile getirilmiştir. Bu çerçevede çevre sorunlarının ortaya çıkışında önemli rol oynayan kentlerin, yönetimlerine sürdürülebilirlik fikrinin yansıtılması ile, çevresel ve sosyal sorunların da azalabileceği öngörülmektedir (Atvur,2009:231).

1970’li yıllardan başlayarak çevre sorunları ile tanışan ülkemizde anayasal düzenleme boyutundaki ilk ve en önemli adım 1982 yılında Anayasa’mıza, “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” bölümünde 56. madde ile çevre hakkı konularak atılmış ve çevre hakkı hukukumuzda girmiş, anayasal kurum olarak da “çevre koruma” kavramı gelişmeye başlamıştır. Anayasa’nın 56. maddesi: “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.” hükmünü içermektedir. Böylelikle 1982 Anayasası, hem koruma ödevi yükleyen ve hem de insan hakkı olarak düzenleme yapan anayasalar

arasında yerini almıştır. Bu madde açıkça çevre hakkından söz etmemekte ancak diğer klasik haklarla ve özellikle de yaşam hakkıyla ilgi kurarak çevre hakkına “dolaylı” bir düzenlemeyle yer vermektedir (Gürseler, 2008: 200). Anayasamızın 56.maddesi ile getirilen bu düzenlemenin yapılmasında uluslararası düzeyde çevre hakkının ilk kez dile getirildiği 1972 yılında Stockholm’de gerçekleştirilen “Birleşmiş Milletler Çevre ve İnsan Konferansı”nın önemli etkisi bulunmaktadır. Anayasamızın 56.maddesine göre çevrenin korunmasında ve çevre kirliliğinin önlenmesinde merkezi yönetime, yerel yönetimlere ve vatandaşlara önemli görevler düşmektedir.

5. ÇEVRE SORUNLARININ ÇÖZÜLMESİNDE BELEDİYELERE YÜKLENEN HUKUKİ YETKİ VE SORUMLULUKLAR

Çevre sorunları, başta kentin ve kentlinin sorunu olarak, belediyeleri doğrudan doğruya ilgilendirir ve belediyeler, çevrenin korunmasına ve yönetimine ilişkin altyapı ve hizmetleri üretmek durumundadırlar. Belediyelerin çevre korumasındaki temel görev ve yetkileri idari kolluk hizmeti niteliğindedir. Bunun yanı sıra yerel ortak gereksinimleri karşılamakla görevli olan belediyenin çevreye yönelik gerekli tüm hizmetleri görmesine de hukuk sistemimiz imkan sağlamaktadır (Keleş - Hamamcı,1997: 234).

Çevre yönetiminin giderek büyüyen ve birbirini içeren değişik ölçeklerde yapılandırılmasının gerekliliği yanında, yerel yönetimler özellikle belediyeler, bu yapılanmalar içinde ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü belediyeler hem yürüttükleri diğer kamu hizmetleri ile çevreyi etkileyen hem de doğrudan doğruya çevre ile ilgili önemli yetki, sorumluluk ve işlevleri bulunan kurumlardır (Şengül, 1999: 93). İl özel idareleri ve köyler ile karşılaştırıldığında belediyelerin, halka yönelik hizmet alanları ve hizmet kolları farklılaşmakta ve hizmetleri sayıca artmaktadır. Belediyelerin “Beşikten Mezara Kadar” diye tabir edilen hizmet anlayışı da bunu doğrulamaktadır. Mahalli ve müşterek ihtiyaçları karşılamakla yükümlü olan belediyeler, hukuki düzenlemeler sayesinde çevreye yönelik hizmetlerle de doğrudan ilişkili kurumlar haline gelmişlerdir (Kızılböğâ - Batal,2012: 204).

Çevrenin korunmasına yönelik siyasal açılımlar, siyasal ekoloji kavramı altında açıklanmaya çalışılmaktadır. Siyasal ekoloji, doğal ve insan elinden çıkmış çevreye ilişkin bütün sorunların, iktidar mücadelesinde olan örgütler tarafından başarılı olmak amacıyla politize edilmesi gayretlerini içermektedir. Diğer bir bakış açısıyla siyasal ekoloji seçimle yönetime gelen siyasal aktörlerin, seçim sürecinde başarılı olmak için çevre sorunları ile ilgili ne tür politikalar ürettiklerini ele almaktadır. Siyasal ekolojinin bir boyutu olarak ortaya çıkan çevrenin korunması çabaları günümüzde özellikle seçimle iktidara gelen yerel yönetimler açısından bir sorumluluk alanı haline gelmiştir. Yerel yönetimler içerisinde özellikle belediyelerin siyasal ekoloji bağlamında görev alanları ve sorumlulukları, diğer bir ifadeyle çevreye yönelik fonksiyonları her geçen gün daha da artmaktadır (Çoban - Kılıç, 2009: 119).

Yerel yönetimler ve özellikle belediyeler bütün ülkelerde kamu yönetimi sisteminin önemli ve vazgeçilmez unsurlarıdır. Bu birimler; bir yandan yerel halkın günlük ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik, temizlik, kanalizasyon, çöp toplama, ulaşım gibi hizmetleri sunarlarken, diğer taraftan ülke kalkınması için büyük öneme sahip olan eğitim, sağlık ve altyapı gibi pek çok önemli görevi de yerine getirmektedirler. Hızlı kentleşme, nüfus artışı ve göç sonucu kentli nüfusun artan hizmet taleplerinin yanı sıra teknolojik gelişme ile ortaya çıkan yeni hizmet talepleri de yerel yönetimlerce karşılanmaktadır. Bu durum, yerel yönetimlerin önemini her geçen gün artırmaktadır (Ulusoy - Akdemir, 2009: 260).

Çevre sorunları, başta kentin ve kentlinin sorunu olarak, belediyeleri doğrudan doğruya ilgilendirir. Belediyelerin çevre korumasındaki asli görev ve yetkileri idari kolluk hizmeti niteliğindedir. Bununla beraber, mahalli ve müşterek ihtiyaçları karşılamakla görevli olan belediyenin, çevreye yönelik, gerekli tüm hizmetleri yerine getirmesine de hukuk sistemimiz imkan sağlamaktadır. Türkiye’de çevreyle ilgili anayasal düzenleme boyutundaki ilk ve en önemli adım 1982 Anayasası’nda “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” başlığı altında 56. madde ile çevre hakkı düzenlemesi yapılarak atılmıştır. Çevre ile ilgili yasal düzenlemelerin hemen hepsi 1982 sonrasında yapılmıştır. Özellikle Çevre Kanunu, 1982 Anayasa’sının direktifleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Çevre Kanunu 11.08.1983 tarihli ve 18132 sayılı Resmi Gazete ’de yayımlanmış ve en son 24.04.2006 tarihli ve 5491 sayılı Kanun’la değişikliğe uğramıştır. Kanun’un amacı, bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve

sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır. Kanun doğrultusunda birçok Yönetmelik, Genelge ve Tebliğ yayımlanmıştır (Kızılböğe - Batal, 2012: 196).

Çevrenin korunmasına, iyileştirilmesine ve kirliliğinin önlenmesine ilişkin genel ilkeler 2872 sayılı Çevre Kanununun “İlkeler” başlıklı 3. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan maddede çevre sorunlarının çözümünde yerel yönetimlerin rolüne vurgu yapan şu hususlar ifade edilmiştir:

-Çevrenin korunması, çevrenin bozulmasının önlenmesi ve kirliliğin giderilmesi alanlarındaki her türlü faaliyette; Bakanlık ve yerel yönetimler, gerekli hallerde meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapar. -Çevre politikalarının oluşmasında katılım hakkı esastır. Bakanlık ve yerel yönetimler; meslek odalarının, birliklerin, sivil toplum kuruluşlarının ve vatandaşların çevre hakkını kullanacakları katılım ortamını yaratmakla yükümlüdür (2872 sayılı Çevre Kanunu Md.3).

Türkiye’de merkezi yönetim çevreye yönelik politikaların oluşturulması ve bu politikaların uygulanması için idari çerçevenin oluşturulmasından sorumludur. Bu noktada da Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Kalkınma Bakanlığı önemli rol oynamaktadır. Kalkınma Bakanlığı devletin temel stratejik eylem planı olarak kabul edilen beş yıllık kalkınma planlarında belirlenen hedeflerin uygulanmasına ilişkin ilgili tüm kurum ve kuruluşların yatırımlarını kontrol edip onaylayan kurumdur. Temelde ülkede çevreyle ilgili koordinasyonu sağlayan kurum ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’dır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın yanı sıra Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığının da uygulayıcı olmaları sebebiyle çevreye ilişkin sorumlulukları mevcuttur. Bunların yanında Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, İller Bankası, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı gibi ihtisaslaşmış olan kurumların da çevre politikalarının uygulanmasında rolleri vardır. Yerelde ise özellikle belediyeler çevre politikalarının uygulanmasında sorumluluk sahibidir (Toprak, 2017: 177).

Günümüzde yerel yönetimlerin güçlendirilmesi hem vatandaşa daha kaliteli hizmet sunulmasının hem de ekonomik kalkınmaya destek sağlanmasının vazgeçilmez unsurlarından biri olarak görülmektedir. Tüm dünyada yaşanan değişim ile birlikte güçlü merkezîyetçi yönetim anlayışı yerini giderek yerelin önem kazandığı bir yapıya bırakmaktadır. Bu değişim ve dönüşüm sürecinde merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkileri ülkelerin kendine özgü koşulları dikkate alınarak tartışılmakta ve yeniden şekillendirilmektedir.

Türkiye’de de 2000’li yıllarda hizmette yerellik ilkesinin hayata geçirilmesine dönük olarak 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004), 5393 sayılı Belediye Yasası (2005), 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (2005), Kent Konseyi Yönetmeliği (2006) gibi yasal düzenlemeler yapılmıştır (Ökmen - Demir, 2010: 269). Anılan bu hukuki düzenlemeler ile yerel yönetimlere ve özellikle de belediyelere diğer konularda olduğu gibi çevre ile ilgili olarak ta geniş yetki ve sorumluluklar yüklenmiştir.

Belediyelerin çevre konusundaki yetkileri ile ilgili bu hukuki düzenlemelere baktığımızda; 5216 Sayılı Büyükşehir belediyesi kanununun Büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumluluklarını belirleyen 7. Maddesinin -i- bendi şu şekildedir: “Sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak çevrenin, tarım alanlarının ve su havzalarının korunmasını sağlamak; ağaçlandırma yapmak; gayrisihhî işyerlerini, eğlence yerlerini, halk sağlığına ve çevreye etkisi olan diğer işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak; inşaat malzemeleri, hurda depolama alanları ve satış yerlerini, hafriyat toprağı, moloz, kum ve çakıl depolama alanlarını, odun ve kömür satış ve depolama sahalarını belirlemek, bunların taşınmasında çevre kirliliğine meydan vermeyecek tedbirler almak; büyükşehir katı atık yönetim plânını yapmak, yaptırmak; katı atıkların kaynakta toplanması ve aktarma istasyonuna kadar taşınması hariç katı atıkların ve hafriyatın yeniden değerlendirilmesi, depolanması ve bertaraf edilmesine ilişkin hizmetleri yerine getirmek, bu amaçla tesisler kurmak, kurdurmak, işletmek veya işletletmek; sanayi ve tıbbî atıklara ilişkin hizmetleri yürütmek, bunun için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek veya işletletmek; deniz araçlarının atıklarını toplamak, toplatmak, arıtmak ve bununla ilgili gerekli düzenlemeleri yapmak.” Görüldüğü üzere çevresel sorunlara ilişkin büyükşehir belediyeleri çok geniş yetki ve sorumluluklara sahiptirler. Ancak pratikte bu sorunların çözümünde yeterince etkin değildirlir.

Benzer bir düzenleme “Belediyenin görev ve sorumlulukları ile yetki ve imtiyazları” başlıkları altında,5393 sayılı belediye kanununun 14.maddesi a ve b bentleri ile 15.maddenin e, f ve g bentlerinde de yer almaktadır. Anılan madde hükümlerinin konumuzla ilgili kısımları şöyledir:

Madde 14- Belediye, mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla; a) İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; ...ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar..... b)sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilir ve işletebilir; mabetlerin yapımı, bakımı, onarımını yapabilir; kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilir.

Belediyenin yetkileri ve imtiyazları başlıklı 15.maddenin ilgili kısımları ise şu hükümleri içerir; “Belediyenin yetkileri ve imtiyazları şunlardır: ...e) Müktesep haklar saklı kalmak üzere; içme, kullanma ve endüstri suyu sağlamak; atık su ve yağmur suyunun uzaklaştırılmasını sağlamak; bunlar için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettirmek; kaynak sularını işletmek veya işlettirmek.

f) Toplu taşıma yapmak; bu amaçla otobüs, deniz ve su ulaşım araçları, tünel, raylı sistem dâhil her türlü toplu taşıma sistemlerini kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettirmek.

g) Katı atıkların toplanması, taşınması, ayrıştırılması, geri kazanımı, ortadan kaldırılması ve depolanması ile ilgili bütün hizmetleri yapmak ve yaptırmak.

5393 ve 5216 sayılı yasalarda yer alan ve yukarıda ifade edilen düzenlemelerin yanı sıra ilgili yönetmeliklerde de büyükşehir belediyelerine ve diğer belediyelere kentsel çevre sorunlarının çözümüne ilişkin önemli sorumluluklar getirilmiştir. Ancak pratikte gerek büyükşehir belediyeleri, gerekse ilk kademe belediyeleri ve diğer belediyeler çevre ile ilgili sorunların çözümünde yetersiz kalmaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşme olgusu, insanlığa yeni olanaklar sunduğu kadar, yeni sorunların da ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu sorunların en başında çevre sorunları gelmektedir. Çevre sorunlarının doğal sonucu olarak bozulan ekolojik denge, insan ve diğer canlıların geleceklerini tehdit etmektedir. İnsanın doğayı bilinçsiz bir şekilde kullanması, gittikçe daha fazla tüketmesi, çevrenin bu gelişmelerden zarar görmesine neden olmaktadır. Sanayileşme ile birlikte Dünya ekonomisindeki büyüme çabaları, aşırı üretim ve tüketim, doğal kaynakların bilinçsizce tüketimi çevre sorunlarını da beraberinde getirmekte ve ekonomi ile çevre arasında bir dengesizlik meydana getirmektedir. Dünya nüfusundaki ve üretim faaliyetlerindeki hızlı artış, dünyanın geleceğini tehdit edecek biçimde doğal kaynakların azalmasına neden olmaktadır (Kaypak, 2013: 18).

Çevresel sorunlara bir bütün olarak yaklaşılması ihtiyacı, bu alana ilişkin güçlü bir kurumsal irade ve yapının varlığını gerekli kılmaktadır. Ancak Türkiye’deki kamu yönetimi sisteminin yapısı, iki binli yıllara kadar,benimsenmesi gereken çevre politikaları için bir kısıtlama oluşturmuş ve bu nedenle etkin çevresel yönetim sağlayacak kurumsallaşmanın önüne geçilmiştir. Türkiye gelişmekte olan bir ülke olarak çevre ve diğer kalkınma süreçleri arasındaki uyumsuzluğun negatif sonuçlarını yaşamıştır. Çevrenin diğer sektörlerle bütünlük arz eden bir yapı içerisinde ele alınmaması, çevre odaklı olmayan kalkınmaya öncelik tanınması zamanla çevresel değerlerin göz ardı edilmesine neden olmuştur (Türk - Erciş, 2017: 354).

Esasında, 1982 Anayasası ve yürürlükteki mevzuat irdelendiğinde, üniter anlayışın bir neticesi olarak, Türkiye’de merkezi yönetim çevreye yönelik politikaların oluşturulması ve bu politikaların uygulanmasında önemli yetki ve sorumluluklara sahiptir. Özellikle, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı temelde ülkede çevreyle ilgili koordinasyonu sağlayan kurmay birimdir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı dışında, Tarım ve Orman Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı gibi bakanlıkların da uygulayıcı olmaları sebebiyle çevreye

ilişkin önemli yetki, görev ve sorumlulukları vardır. Yerelde ise özellikle belediyeler çevre politikalarının uygulanmasında önemli yetki ve sorumluluklara sahiptir.

Çevre sorunları, başta kentin ve kentlinin sorunu olarak, belediyeleri doğrudan doğruya ilgilendirir ve belediyeler, çevrenin korunmasına ve yönetimine ilişkin altyapı ve hizmetleri üretmektedirler. Belediyelerin çevre korumasındaki temel görev ve yetkileri yönetsel kolluk hizmeti niteliğindedir. Bunun yanı sıra yerel ortak gereksinimleri karşılamakla görevli olan belediyenin çevreye yönelik gerekli tüm hizmetleri görmesine de hukuk sistemimiz olanak sağlamaktadır (Keleş - Hamamcı,1997: 234).

Türkiye’de gerek anayasamızın 127. Maddesi ve gerekse yürürlükteki mevzuat incelendiğinde, yerel yönetim birimlerinin, il özel idaresi, belediyeler ve köylerden meydana geldiği görülmektedir. Bu yerel yönetim birimleri, kendilerine kanun tarafından kamu tüzel kişiliği tanınmış, mali ve idari açıdan özerk ve sınırları içinde yaşayan halkın mahalli ve müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş yerel yönetim birimleridir. Yerel yönetim birimlerinin, her birinin çevreye ilişkin üslendikleri, yetki, görev ve sorumlulukları vardır. Ancak belirtmek gerekir ki bu yerel birimler içinde özellikle belediyeler çok daha etkin bir yerel yönetim birimi olarak ön plana çıkmaktadır. Belediyeler ve özellikle 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı yasa ile birlikte büyükşehir belediyeleri, mevcut imkân ve kaynaklarıyla, yerellik ilkesi çerçevesinde en etkin olan birimlerdir. Dolayısıyla belediyelerden, çevrenin korunması bağlamında da diğer yerel yönetim birimlerine kıyasla daha etkili politikalar üretmeleri ve daha etkin olmaları beklenmektedir.

Türkiye’de yerel yönetimlerin ve özellikle belediyelerin çevre sorunlarının çözümüne yönelik olarak karşılaştıkları sorunlar ana hatlarıyla, örgütlenmeye yönelik sorunlar, ekonomik sorunlar (mali kaynakların yetersizliği) , mevzuattan kaynaklanan sorunlar ve katılıma ilişkin sorunlar olmak üzere dört temel grupta toplanabilir. Bu sorunların çözümüne yönelik merkeziyetçi yönetim anlayışının bir sonucu olarak daha çok merkezi idarede bulunan çevre sorunlarının çözümüne yönelik yetki ve sorumluluklar yapılacak hukuki düzenlemelerle yerel yönetimlere devredilebilir. Diğer taraftan özel sektör kuruluşları ve sivil toplum örgütleri gibi diğer sosyal sektör organizasyonlarının da çevre sorunlarının çözümüne daha aktif olarak katılmaları ekonomik ve hukuki düzenlemelerle özendirilebilir. Türkiye’de yerel yönetim birimleri ile ilgili hukuki metinlerde çevre ile ilgili önemli düzenlemelere yer verilmektedir. Ancak, çevre sorunlarının ulaştığı boyutlar köklü ve etkin çözümler üretilmesini gerektirdiğinden yerel yönetim birimlerinin çevre sorunlarının çözümü için politikalar üreten, çevre kaynaklarının bilinçli kullanımı, yeniden üretilmesi, korunması ve geliştirilmesi hususlarında hedefler belirleyen ve kararlar alan öncelikli kurumlar olarak işlev görmesi temin edilmelidir.

Yerel düzeyde yaşanan çevre sorunlarının çözümünde halkın çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusunda belediyeler ve diğer aktörlerle işbirliği içerisinde hareket etmeleri ve alınan tedbir ve uygulanan politikalara aktif olarak katılmaları sağlanmalıdır.

Yerel yönetimler özellikle “halkın ortak ve yerel gereksinimlerini gideren” kamu kuruluşları olduklarından, öncelikle “yerel” düzeyde ortaya çıkan çevre sorunlarının çözümünde etkili ve sorumludurlar. Bu süreçte, yerel halkın ve belediyelerin doğrudan katıldığı çevre koruma ve geliştirme stratejileri zaman kaybedilmeden yaşama geçirilmelidir. Unutulmamalıdır ki, çevreyi en iyi biçimde koruyabilecek olanlar, o çevrede yaşayan ve o çevrenin sunduğu kaynakları kullanan insanlardır (Zengin,2009:121).

KAYNAKÇA

1. Atvur, S. (2009). “Yerel Gündem 21 ve Çevre: Antalya Kent Konseyi Örneği”.C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 35, Sayı: 2, ss.231-241.
2. Baykal, T., 2010. “Türkiye’de Çevre Yönetim Sisteminin Yerel Örgütlenmesi” Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt/Volume: 7 Sayı/Issue: 13, ss. 476 - 492.
3. Çepik, B. (2015). “Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Türkiye’de Yenilenebilir Enerji Politikaları”, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.

4. Çoban, A. Ve Kılıç, S., 2009. "Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Çevreye Yönelik Politikaları: Konya Selçuklu Belediyesi SELKAP Örneği", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 22, ss.117-130.
5. Dauvergne, P.(2005). "Globalizationandthe Environment". J. Ravenhill (ed.), Global PoliticalEconomy, Oxford: Oxford UniversityPress, 370-395.
6. Dunlap R. E. and Andrew K. Jorgenson 2012. "Environmental problems" The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization, First Edition. Edited by George Ritzer. © Blackwell Publishing Ltd. Published
7. Erdem, N., 2015. "Çevre Sorunlarının Yerel Yönetimler Kapsamında İncelenmesi" Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, ss.16-32.
8. Geray, C. (1998). "Yerel Yönetimler ve Çevre". Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 7 Sayı3. 57-64.
9. Göktürk, A. Kavili, S. (2000).Yerel gündem 21 ve katılım. Yerel Yönetimler Sempozyumu, Ankara.
10. Görmez, K., 2010. Çevre Sorunları , Nobel Yayın , Ankara, 197s.
10. Güneş, A.M., 2012. "Uluslararası Çevre Hukuku Üzerine Bir İnceleme", İÜHFMC. LXX, S. 1, ss. 83 -114.
11. Gürseler, İ.G. (2008). " İnsan Hakları, Çevre, Anayasa". TBB Dergisi.Sayı 75
12. Karaca, C., 2007. "Çevre, İnsan ve Etik Çerçevesinde Çevre Sorunlarına ve Çözümlerine Yönelik Yaklaşımlar"Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:11. Sayı:1., ss.1-19.
13. Karataş, A.(2014). "Çevre Sorunlarına Alternatif Bir Çözüm Aracı Olarak Yükseköğretimde Çevre Eğitimi" II. Uluslararası Çevre ve Ahlak Sempozyumu (ISEM 2014) - Adıyaman
14. Kaypak,Ş. (2011). "Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre". KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi Cilt 13 Sayı 20. 19-33.
15. Kaypak,Ş. (2013)., " Çevre Sorunlarının Çözümünde Küresel Çevre Politikalarının Önemi", Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 31, s. 17-34.
16. Keleş, R., 2013. 100 Soruda Türkiye'de Kentleşme Konut ve Gecekondu, Cem Yayınevi, İzmir, 320 s.
17. Keleş, R. Ve Hamamcı, C., 1997. Çevrebilim, İmge Kitabevi Yayını, Ankara, 312s.
18. Kırılıoğlu, H. Zeytin,M.(2015). "Belediyelerde Çevre Muhasebesi ve Raporlama: Marmara Bölgesinde Bulunan Belediyeler Üzerine Bir Durum Analizi". Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 10, s.753-777
19. Kızılboğa,R., ve Batal, S.(2012). "Türkiye'de Çevre Sorunlarının Çözümünde Yerel Yönetimlerin Rolü". Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Mustafa Kemal UniversityJournal of SocialSciencesInstitute. Cilt/Volume: 9. Sayı/Issue: 20, s.191-212.
20. Leggett, J. A. (2007), Climate Change: Science and Policy Implications. CRS Report for Congress, Luxemborg: Office for Official Publications of the European Communities.
21. Mutlu, A. (2002). Çevre Ekonomisi Politikalar Uygulamalar ve Türkiye. İstanbul. Marmara Üniv. Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No:15.
22. Mutlu, A. (2009). "Türkiye'de Çevre Sorunları Literatürünün Baskın Niteliği ve Sosyal Bilimler Yaklaşımının Gerekliliği". Ankara Üniversitesi Çevre bilimleri Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 71-82.
23. Ökmen, M. ve Demir, F., 2010. "Türkiye'de Katılımcı Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Uşak İli Örneği", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 27, ss.265-276.
24. Özey, R., 2009. Çevre Sorunları, Aktif Yayınevi, Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul, 363s.
25. Özmehmet, E. 2008., "Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları" Journal of Yaşar University, Cilt 3, Sayı 12, ss.1853-1876.
26. Şendül, M., 1999. "Yerel Düzeyde Çevre Yönetimi ve Belediyeler", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 8 Sayı: 3, ss. 91-102.
27. Toprak, D., 2017. "Türkiye'nin Çevre Politikasında Yerel Yönetimlerin Rolü: Yerel Yönetim Bütçesinin İncelenmesi" Maliye Araştırmaları Dergisi, Cilt:3, Sayı:2, ss.173-193.
28. Turgut Yılmaz, Nükhet., 2012. Çevre Politikası ve Hukuku, Ankara, İmaj Kitabevi, 399s.
29. Tutulmaz, O., (2012)., " Sürdürülebilir Kalkınma: Sürdürülebilirlik İçin Bir Çözüm Vizyonu", Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.601 -626.
30. Türk, B. ve Erciş, A., 2017. " Türkiye'de Çevre Politikası ve Uluslararası Çevre Sözleşmeleri", International Journal of Social Science Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS6929> Number: 54 , p. 351-362,

31. Ulusoy A. ve Akdemir T., 2009. “Yerel Yönetimler ve Mali Özerklik: Türkiye ve OECD Ülkelerinin Karşılaştırmalı Analizi”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 12 Sayı: 21 ss.259-287.
32. Urhan, V.F. (2008). “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması” Sayıştay Dergisi. Sayı 70.
33. Yılmaz, A., Bozkurt, Y. ve Taşkın, E. (2005). “Doğal Kaynakların Korunmasında Çevre Yönetiminin Etkinliği”, D.P.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 13. ss.15-30.
34. Zengin, E. (2009). “Yerel Yönetimler ve Çevre”. Journal of Qafqaz University. Number:26
35. 1982 Anayasası Kanun No.: 2709, Kabul Tarihi : 7.11.1982. Halkoyu Sonucunun Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi: 9.11.1982-17863 Mükerrer
36. Çevre Kanunu (1983). Kanun No. 2872, Kabul Tarihi: 09.08.1983, Resmi Gazete Tarihi: 11.08.1983/18132.
37. Belediye Kanunu (2005). Kanun No. 5393, Kabul Tarihi: 03.07. 2005, Resmi Gazete Tarihi: 13.07.2005/25874.
38. Büyükşehir Belediye Kanunu (2004). Kanun No. 5216, Kabul Tarihi: 10.07.2004, Resmi Gazete Tarihi: 23.07.2004/25531.

